

IŠ VRUBLEVSKIŲ BIBLIOTEKOS ISTORIJS: PLATERIŲ PUSTINIOS DVARO KNYGŲ RINKINIO ĮSIGIJIMO ATVEJIS

Daiva Narbutienė | Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka
Žygimantų g. 1, LT-01102 Vilnius, Lietuva
El. paštas daiva.narbutiene@mab.lt

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos fundatorius Tadas Stanislovas Vrublevskis (1858–1925), 1891 m. iš tėvų paveldėjęs biblioteką, toliau pats ją ėmė pildyti, įsigydamas knygų, rankraščių, periodinių leidinių, ikonografinių dokumentų kolekcijų ir kitų vertybių iš asmeninių to meto bibliotekų, sukaupė aristokratų dvaruose ar mokslininkų namuose. Vienas iš tokių knygų rinkinių 1907 m. buvo pasiūlytas nupirkti iš grafo Henriko de Broel-Platerio (1868 – po 1926 m.) Pustinos dvaro, buvusio netoli Kraslavos miestelio tuometinėje Vitebsko gubernijoje (Kraslava – dab. to paties pavadinimo savivaldybės centras, esantis Latvijos Respublikoje, Daugpilio apskrityje, šalia sienos su Rusijos Federacija). Straipsnyje, remiantis Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugoma archyvine medžiaga ir surinktais duomenimis apie šiuo metu identifikuotus leidinius su Pustinos dvaro bibliotekos proveniencija (apie 350 egzempliorių), aptariamos grafo Henriko Platerio knygų rinkinio įsigijimo aplinkybės, apžvelgiami bibliotekos raidos bruožai, apibūdinamas jos turinys.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: *asmeninės bibliotekos, Tadas Stanislovas Vrublevskis, Henrikas de Broel-Plateris, Pustinos dvaras, knygų paveldas, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka.*

IVADAS

2018 m. lapkričio 8 d. sukako 160 m., kai gimė Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos (toliau – LMAVB) fundatorius Tadas Stanislovas Vrublevskis (1858–1925). Minint šią gražią sukaktį buvo nuspręsta dar sykį pasidomėti, kaip garsus advokatas, mecenatas ir bibliofilas kūrė asmeninę

biblioteką iki jai tampant visuomenine. Tad 2018–2019 m. sandūroje surengta paroda, skirta grafo Henriko de Broel-Platerio Pustinios dvaro knygų rinkiniui, praturtinusiam T. S. Vrublevskio biblioteką. Pasirinkta neatsitiktinai, nes 2018 metai pažymėtini dar viena jubiliejine data: paskutinis Pustinios dvaro savininkas gimė lygiai prieš 150 m. Sutapus šioms aplinkybėms, ryžtasi praverti duris į LMAVB istoriją, daugiau dėmesio skiriant laikotarpiui iki jos įsteigimo 1912 m. ir slėpingam XX a. pradžios Vilniaus kolekcininkų ir bibliofilų pasauliui¹.

1912 m. pabaigoje T. S. Vrublevskio asmeninėje bibliotekoje, 1891 m. paveldėtoje iš tėvų, buvo apie 84 000 dokumentų²; apie 65 000 tomų knygų, 1 000 žemėlapių ir planų, 3 000 raizinių, apie 5 000 rankraščių ir daugiau kaip 10 000 kitokių objektų (laiškų, autografų, meno rinkinių ir kt.); jų vertė 1913 m. vasario 26 d. pasirašant jų perdavimo Eustachijaus ir Emilijos Vrublevskių viešosios bibliotekos draugijai aktą sudarė 40 000 rublių³. Vertingiausią S. T. Vrublevskio bute Vilniuje, Universiteto g. 9, saugomos bibliotekos dalį sudarė Vilniaus ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos dokumentai⁴.

Apie Vilniaus advokatą ir bibliofilą T. S. Vrublevskį rašyta daug⁵. 1960 m. lietuvių kalba atskira knygele paskelbta biografija, kurios autorius – buvęs Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriaus vedėjas Vladas Abramavičius (1909–1965)⁶. Vienas iš naujausių T. S. Vrublevskio gyvenimo ir veiklos tyrimų – lenkų kultūros istoriko Przemysława Dąbrowskio monografija, nagrinėjanti jo politines bei teises nuostatas ir jų raišką. Šiame veikle, remiantis gausia istoriografine medžiaga, aptariama ir Viešosios Vrublevskių bibliotekos kūrimo eiga⁷. Apie tai, kaip Vrublevskis gausino iš tėvų paveldėtą biblioteką, kuri 1912 m. iš privačios tapo visuomeninė, esama nemažai informacijos⁸, tačiau duomenys apie įgytus privačių asmenų rinkinius dažniausiai yra fragmentiški – paminimas pats įsigijimo faktas.

Pasidomėti anksčiau minėto grafo H. Platerio bibliotekos likimu paskatino Lietuvos knygos ženklų sąvade rasta informacija apie 1868 m. gimusį kolekcininką, rinkusį, be kitų dalykų, ekslibrisus ir gyvenusį Pustinios dvare. Čia jis turėjęs biblioteką, kurios dalį 1907 m. nupirkęs T. Vrublevskis, o kita dalis vėliau buvusi išsklaidyta⁹. Tiek ankstesniuose istoriografiniuose šaltiniuose¹⁰, tiek vėlesniuose, paskelbtuose po V. Kisarausko veikalo „Lietuvos knygų ženklai“ pasirodymo¹¹, randame vos po vieną sakinį, informuojantį, kad iš grafo H. Platerio Vrublevskis už 2 500 rublių nupirkęs apie 6 000 tomų (pavadinimų) XVI–XVIII a. knygų – daugiausia lenkų ir prancūzų literatūros veikalų. Šiuo tyrimu, kurio objektas – rankraštinis Platerių Pustinios dvaro bibliotekos knygų katalogas, taip pat LMAVB knygų saugyklose išlikę ir identifikuoti šios bibliotekos proveniencijos dokumentai, mes pasistengėme papildyti V. Kisarausko informaciją.

Tiriant istorinių asmeninių bibliotekų turinį dažniausiai taikomas proveniencinis atminties institucijose išlikusių egzempliorių tyrimo metodas¹². Kur kas produktyvesnis mišrusis šių bibliotekų tyrimo būdas, taikomas pasitelkiant ir archyvinius dokumentus, ir knygos nuosavybės ženklus, patvirtinančius jų funkcionavimą dabarties institucinėse bibliotekose¹³. Be jau minėtų provenien-

1 Šiuo metu LMAVB saugoma per 3 milijonus 700 tūkstančių dokumentų. Tai viena iš didžiausių valstybinės reikšmės bibliotekų Lietuvoje.

2 Dokumentų apskaitos vienetas įvairiuose istoriografiniuose šaltiniuose pateikiamas nevienodai. Straipsnyje laikomasi fondų apskaitos nuostatų, reglamentuojančių fizinį vienetą (egzempliorių). Plg.: IVAŠKEVIČIENĖ, Genovaitė. *Bibliotekos dokumentų fondo organizavimas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2014, p. 34–38.

3 DRĖGE, Helena. *Š. p. Tadeusz Wróblewski jako założyciel Biblioteki im. E. i E. Wróblewskich*. Wilno: [s. n.], 1926, p. 3.

4 *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 1912–2012*: [jubilineinis informacinis leidinys. Tekstų autoriai: Rima Cicėnienė, Leokadija Kairelienė, Sigitas Narbutas]. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2012, p. 10.

5 Literatūra apie T. S. Vrublevskį: *Tadas Vrublevskis*: mintys ir darbai: [bibliografijos rodyklė. Sudarė Bronislava Kisielinė]. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2012, p. 73–237.

6 ABRAVIAVIČIUS, Vladas. *Tadas Vrublevskis*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1960. 37 p.

7 DĄBROWSKI, Przemysław. *Tradycja Wielkiego Księstwa Litewskiego a rzeczywistość: myśl polityczno-prawna i działalność Tadeusza Wróblewskiego (1858–1925)*. Sopot: Arche, 2018, p. 264–281.

8 Tai liudija bibliografiniai duomenys. Žr.: *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka*: paveldas ir raida, 1557–2007: bibliografijos rodyklė. [Sudarė Elena Stasiukaitienė]. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2009, p. 51–66.

9 KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvos knygos ženklai, 1518–1918*. Vilnius: Mokslas, 1984, p. 83–84.

10 Pz., CHWALEWIK, Edward. *Zbiory polskie*: archiwa, biblioteki, gabinety, galerje, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie: w zestawieniu alfabetycznym według miejscowości. Warszawa, 1916, p. 240; DRĖGE, Helena. *Š. p. Tadeusz Wróblewski...*, p. 2; DRĖGE, Helena; RYGIEL, Stefan. Biblioteka Państwowa im. Wróblewskich. In *Biblioteki wileńskie*: praca zbiorowa. Pod redakcją Adama Łysakowskiego. Wilno, 1932, p. 139.

11 Pz., LABANAUSKIENĖ, Danutė. Tado Vrublevskio rankraščių kolekcijos. *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka*, 2004, [t.] 2001–2002, p. 11; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej*. T. 6, *Książka i prasa na Ziemi Wileńskiej*: drukarnie, wydawnictwa, księgarnie, biblioteki, czasopisma XVI w. 1945 r. Opracował Mieczysław Jackiewicz. Bydgoszcz: Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, 2008, p. 308–309.

12 Būtent pagal knygų nuosavybės ženklus identifikuotos turiniu (gal ir apimtimi) Platerių Pustinės dvaro knygų rinkiniams artimos baronų Rönne bibliotekos, XIX a. kaupos Renave ir Gargžduose. Žr.: MILTENYTĖ, Asta. Baronų Rönne bibliotekos. *Žemaičių praeitis*, 2001, t. 9, *Renavas*, p. 133–134.

13 Tokiu būdu bent iš dalies rekonstruotos XIX a. kurtos Lietuvos dvarų bibliotekos. Plg.: KAUNAS, Domas. *Bibliotheca Georgii comitis de Plater*: Jurgio Platerio biblioteka – Lietuvos knygos kultūros ir mokslo paminklas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p. 260–275; LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Raudondvario

cinio ir mišriojo, tyrime taikyti ir kiti knygotyroje įprasti metodai: teminis-tipologinis, bibliografinis, kiekybinės analizės, istorinis lyginamasis ir aprašomasis.

Šiame straipsnyje, remiantis archyviniais šaltiniais, saugomais LMAVB Rankraščių skyriuje, taip pat knygų saugyklose išlikusiais ir identifikuotais Platerių Pustinios dvaro bibliotekos proveniencijos dokumentais¹⁴, siekta detaliau aptarti knygų rinkinio įsigijimo aplinkybes, apibūdinti jo turinį ir reikšmę, pridedant aukso fondą sudarančių lituaninių leidinių, saugomų LMAVB Retų spaudinių skyriuje, sąrašą. Taip pat, remiantis turimais istoriografiniais šaltiniais, siekta atskleisti nagrinėjamos bibliotekos kūrimo istorinės raidos bruožus, iš dalies atspindinčius Lietuvos ir Livonijos (Latvijos), kadaise buvusių vienos – Abiejų Tautų Respublikos – sudėtyje, dvarų kultūros ypatumus.

ADVOKATO T. VRUBLEVSKIO BIBLIOTEKOS IŠ GRAFO H. DE BROEL-PLATERIO ĮSIGIJIMO BYLA

LMAVB Rankraščių skyriuje saugoma byla – archyvinė medžiaga, kurią į vieną aplanką surinko pats bibliotekos fundatorius¹⁵. Bylos segtuvą sudaro 31 įvairaus formato numeruotas lapas su įterptais 17a, 22a, 24a lapais, tai yra 29 atskiri dokumentai: laišakai ir laiškėliai, oficialūs raštai, kvitai, telegramos ir kt. Jų chronologija apima 1907 m. spalio 27 – 1908 m. rugsėjo 25 d., tačiau byloje jie sušesti nesilaikant griežto nuoseklumo pagal datas. Vyraujanti dokumentų kalba – lenkų (21), 3 oficialūs raštai rusų, 2 telegramos ir laiškas prancūzų kalba. Šios bylos medžiaga suteikia svarbios informacijos ne tik apie knygų rinkinio įsigijimo aplinkybes, bet ir atskleidžia kai kuriuos kolekcionavimo užkulius, kuriuose būta ir tam tikrų intrigų, ir negarbingo elgesio liudijimų.

1907 m. spalio 27 d. patikėtinis Ksaveras Zubovičius (Zubowicz), laišku kreipdamasis į mecenatą Vrublevskį, pranešė, kad Henrikas Plateris norėtų parduoti savo biblioteką už 3 tūkstančius rublių¹⁶. Po kelių dienų, spalio 30 d., Zubovičius atsiuntė dar vieną laiškėlį, patikslinantį bibliotekos pardavimo sąlygas: Plateris pas laiško autorių (tarpininką) tą dieną apsilankęs du kartus su pasiūlymu kainą nuleisti iki dviejų su puse tūkstančių, bet su sąlyga, kad 500 rub. būsiam išmokėti iki šios dienos 12 valandos, paėmus visus knygų pakus – 1 000, o likusi suma – ne vėliau kaip iki 1908 m. sausio 2 d.¹⁷ Susipažinęs su bibliotekos katalogu¹⁸, Vrublevskis tą pačią dieną (1907 m. spalio 30 d.) iš Platerio už 2,5 tūkst. rublių nupirko jo iš Pustinios dvaro atvežtos bibliotekos kolekcijas (orig.: *zbiory biblioteczne*) – tai patvirtina grafo pasirašytas kvitas. Tiksliai parduotos bibliotekos apimtis nenurodyta: minimi 84 pakai, taip pat knygos, esančios Vilniuje¹⁹ ir likusios Pustinioje²⁰.

Minėtos bylos dokumentai liudija, kad Vrublevskio butą pasiekė tik dalis įsigytų leidinių. Nors ir žadėjo, grafas neatsiuntė Pustinės dvare saugotos bibliotekos likučių, be to, kelis šimtus vertingiausių knygų jis nuo Vrublevskio nuslėpė, kad jas galėtų pasiūlyti kitiems kolekcininkams. 1908 m. gegužės 13 d. Vrublevskis netgi pagrasino grafui teismu, jei šis jam likusių knygų (apie 200 egz. ir 1 dėžės) neatiduosias²¹. Atrodo, kad grafo tai neišgąsdino, nes jau tų metų vasarą, rugpjūčio 8 d., iš Varšuvos antikvarui Hieronymui Wilderui atstovaujančios advokatūros Vrublevskis gavo laišką, informuojantį, jog grafas antikvariatui už 560 rublių pardavęs nemažai (apie 200) vertingų leidinių, tačiau knygų taip ir neatsiuntęs. Todėl kliento Wilderio vardu į Vrublevskį buvo kreiptasi su prašymu, kad šis teiktųsi užsiimti šia byla ir iš Platerio atgautų arba knygas, arba perduotą sumą²². Po kelių dienų (rugpjūčio 13-ąją) į T. S. Vrublevskį asmeniškai kreipėsi pats antikvariato Varšuvoje savininkas H. Wilderis, pranešdamas, kad grafo Platerio parduotas knygas pasiūlęs įsigyti Krasinskių ordinacijos bibliotekai²³. Rugpjūčio 18 d. laiške H. Wilderis patvirtino suteikias Vrublevskiui kuo didžiausius įgaliojimus toliau vesti bylą dėl negautų nusipirktų knygų; prie šio dokumento buvo pridėtas 57 spaudinių, tapusių Krasinskių ordinacijos bibliotekos nuosavybe, sąrašas²⁴. Jame – minėtai bibliotekai siūlytų pirkti knygų išrašas²⁵ – buvo išvardyti leidiniai, kurių dalis veikiai vis dėlto atiteko Vrublevskiui ir šiandien yra tebesaugoma LMAVB Retų spaudinių skyriaus fonduose²⁶. Peršasi išvada, kad bent jau dalį Krasinskiams parduotų knygų Vrublevskis atgavo joms dar nepasiekus Varšuvos. O H. Wilderio antikvariatas su-

rūmų biblioteka: habent sua fata bibliotheca [!]. Iš *Raudondvario dvaras. Laiko ženklai*: tyrinėjimai, dokumentai, ikonografija. T. 1. [Kaunas]: VšĮ „Raudondvario dvaras“, 2012, p. 108–142. Daugiau apie asmeninių bibliotekų tyrimų metodus ir rezultatus: BRAZIŪNIENĖ, Alma. Senujų asmeninių Lietuvos bibliotekų tyrimai: *status quo*. Iš *Atminties institucijų rinkiniai*. Sudarytojas Arvydas Pacevičius. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p. 33–65.

14 Nuoširdi padėka LMAVB Retų spaudinių skyriaus darbuotojoms, padėjusioms nustatyti ir surasti dominančius leidinius: Daivai Baniulienei, Daliai Bikauskienei, Enrikai Blikertaitei, Danguolei Palačionytei ir Violetai Radvilenei.

15 *Tadeusz-Stanisław Wróblewski, adwokat. Wilno, Dworcowa 9. Akta w sprawie skupno Biblioteki hr.*

Henryka Platera. LMAVB RS, F9-1038.

16 Ten pat, lap. 1–2.

17 Ten pat, lap. 3.

18 *Katalog Biblioteki Platerow z Pustyni*. LMAVB RS, F9-1022.

19 H. Plateris buvo apsistojęs p. [Mykolo?] Rome-rio bute (Zhandarmskii per., dabar – Jogailos g.). Plg.: LMAVB RS, F9-1038, lap. 20, 28.

20 Ten pat, lap. 20.

21 Ten pat, lap. 10.

22 Ten pat, lap. 4–5.

23 Ten pat, lap. 24.

24 Ten pat, lap. 25.

25 Ten pat, lap. 26–27.

26 Pz., raritetas – 1592 m. Vilniuje, J. Karcano spaustuvėje, išleista J. Radvano poema „Radvilida“ (*Radvilias*). Saugojimo šifras: L-16/18.

sigražino Plateriui sumokėtus 560 rublių, kuriuos, kaip aiškėja iš Vrublevskiui siųstų raštų, mecenatas pervedė į Varšuvą per Prekybos banką²⁷.

Kas gi buvo tos iš Livonijos kilusios ir po visą Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę plačiai pasklidusios grafų Platerių (Broel-Platerių) giminės atstovas, laisvokai traktavęs su Vrublevskiui sudarytą bibliotekos perdavimo sandorį? Apie šį grafą žinome nedaug: enciklopediniuose žinyuose, pateikiančiuose duomenų apie jo giminės narius, šis asmuo neminimas. Genealoginės studijos apie Platerius autorius Szymonas Konarskis (1894–1981) nurodo, kad Pustinės dvaro nuosavybės dalininkas²⁸ grafas Henrikas de Broel-Plateris (nesutrumpintai – Henryk Jerzy Mikołaj Wojciech) gimė 1868 m. balandžio 22 ar 23 d. Prochų kaime (dab. Lenkija, netoli Poznanės). Jis, anot biografo, buvęs I austrų ulonų pulko rezervo karininkas. Nuo 1900 m. vasario 1 d. iki 1903 m. jis priklausė Mintaujos (dab. – Jelgava) heraldikos draugijai. Taip pat minima, kad jis turėjęs tą garsios Platerių Kraslavos dvaro bibliotekos dalį, kurią sudariusios knygos iš „XVI–XVIII a. prancūzų ir lenkų literatūrų“. Nurodoma, kad didžioji bibliotekos dalis atiteko Viešajai Eustachijaus ir Emilijos Vrublevskių bibliotekai Vilniuje. Kada grafas H. Plateris mirė, nėra aišku, tačiau žinoma, jog dar 1926 m. jis gyvenęs Vilniuje²⁹. Taigi ką tik glaustai aptartoje nedidelėje biogramoje bibliotekos įsigijimo iš Pustinės dvaro aplinkybės nėra atskleidžiamos. Tad vieninteliu šaltiniu, regis, tebelieka anksčiau minėtoji advokato T. Vrublevskio surinkta byla, šiandien saugoma LMAVB Rankraščių skyriuje.

PUSTINIOS DVARO BIBLIOTEKOS RAIDOS BRUOŽAI

Verta bent trumpai prisiminti Pustinės dvaro bibliotekos, kurią Platerių giminė puoselėjo nuo seno, istoriją. Tipologiniu požiūriu ši asmeninė biblioteka reprezentuoja didikų luomo³⁰ dvarų kultūrą, klestėjusią Abiejų Tautų Respublikos laikais. Šio dvaro bibliotekos istorija glaudžiai siejasi su Livonijos grafų Broel-Platerių kultūrine ir šviečiamąja veikla, vykdyta Kraslavos rezidencijoje. Joje kelios giminės kartos kūrė biblioteką, į kurią būdavo atgabenamos (ar išgabenamos) knygos ir kitos vertybės ir kurios didžioji dalis, anot lenkų kultūros istoriko Romano Aftanazy'io (1914–2004), XIX a. viduryje pagal paveldėjimo teisę atitekusi „dvarui kito Platerio“, o šis ją išpardavęs³¹. Tas „kitas“ Plateris nesunkiai nuspėjamas – tai jau minėtas grafas Henrikas, kurio vardą šiandien mažai kas atsimena. Nebėra nė Pustinės dvarvietės – dabar ši netoli Kraslavos esanti vietovė vadinama Ruobežniekais (latv. *Robežnieki*). Beje, juose tebėra išlikusi Pustinės Romos katalikų bažnyčia, baigta statyti XIX a.

Pustinios dvarą 1739 m. Vilniuje iš Vilniaus pavyskupio ir bibliofilo Juozapo Stanislovo Sapiegos (1708–1754) nupirko būsimasis LDK vyriausiasis raštininkas ir Trakų kaštelionas Konstantinas Liudvikas de Broel-Plateris (1722 – 1778 III 31) kartu su savo motina Rozalija Bžostovskyte-Plateriene (Brzostowska-Platerowa)³² ir čia ėmė kaupti biblioteką. Be to, netoliese esančiame kitame savo dvare Kraslavoje jis irgi turėjo apie 3 000 knygų rinkinį – daugiausia istorijos ir teisės temomis. Knygoms žymėti apie 1748–1754 m. dailininkas Pranciškus Vaclovas Balcevičius sukūrė herbinį ekslibrisą, savo kompozicija primenantį J. S. Sapiegos knygos ženklą³³. K. L. Platerio ekslibriso centre įrašyta: EX / BIBLIOTHECA / CONSTANTINI / LUDOVICI / PLATER / SUPREMI NO- / TARRII M. D. L. / PRAEF: LIV. Plateriams priklausiusioje Kraslavos rezidencijoje 1759 m. kartu su bažnyčia buvo pastatydintas namas, skirtas bibliotekos rinkiniams. Jį projektavo iš Genujos kilęs architektas Antonio Paracca; su juo kartu dirbo miesto rotušę statęs Jonas Valentinas Tobijas de Dyderszteynas, į Livonijos vaivadiją atvykęs iš Vilniaus. Tai buvo dviaukštis vėlyvojo baroko pastatas, dengtas keturšlaičiu lygiu stogu. Pirmame bibliotekos aukšte buvo dvarininkų vasaros apartamentai³⁴.

Konstantino Liudviko sūnus – Trakų kaštelionas, LDK pakancleris Kazimieras Konstantinas de Broel-Plateris (1748 – 1807 VIII 4), iš tėvo paveldėjęs Kraslavos, Pustinios ir kitus dvarus, dar labiau praturtino biblioteką. Anot L. Vla-

27 LMAVB RS, F9-1038, lap. 29, 30.

28 Pustinios dvarą Henrikas Plateris paveldėjo kartu su savo broliu Adomu (g. 1858). KONARSKI, Szymon. *Platerowie*. Buenos Aires; Paryž: [s. n.], 1967, p. 105. Nors biblioteka rūpinosi Henrikas, vis dėlto 1907 m. gruodžio 4 d. Vrublevskiui rašytame laiške prašė atėjus metui užmokėti likusią sumą (1 000 rub.) perduoti jo broliui Adomui. LMAVB RS, F9-1038, lap. 13. Tai, kad Pustinios dvaro biblioteka esanti ir Adomo Platerio nuosavybė, patvirtina šio 1908 III 28 laiškas Vrublevskiui dėl 1 000 rublių sumokėjimo. Ten pat, lap. 19.

29 KONARSKI, Szymon. *Platerowie*, p. 104.

30 Čia pasiremta bibliotekų istoriko A. Pacevičiaus asmeninių bibliotekų tipologijos koncepcija, pagal kurią jos skirstytinos atsižvelgiant į „savininkų socialinę kilmę, statusą, luomą, pareigas“. PACEVIČIUS, Arvydas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bibliotekos*: tipologija, organizacinė struktūra, komplektavimo strategijos: mokomasis

leidinys. [Vilnius]: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 34.

31 AFTANAZY, Roman. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*. [Cz. 1], [*Wielkie Księstwo Litewskie, Inflanty, Kurlandia*]. T. 3, *Województwo trockie, Księstwo Żmudzkie, Inflanty Polskie, Księstwo Kurlandzkie*. Wyd. 2, przejr. i uzup. Wrocław [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich-Wydawnictwo, 1992, p. 319.

32 KONARSKI, Szymon. *Platerowie*, p. 56.

33 KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvos knygos ženklai...*, p. 84–85; VLADIMIROVAS, Levas. Lietuvos bibliofilija XVIII amžiuje. *Knygotyra*, 1998, t. 25, p. 163, 175.

34 AFTANAZY, Roman. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej...*, p. 318–319; apie architektą J. V. T. de Dyderszteyną žr.: *Lietuvos dailininkų žodynas* = Dictionary of Lithuanian artists. Sudarytoja ir atsakomoji redaktorė Aistė Paliaušytė. T. 1, XVI–XVIII a. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005, p. 96.

dimirovo, išstudijavusio LMAVB rankraštyne saugomus K. K. Platerio archyvo dokumentus³⁵, jis buvęs „[ž]ymiausias bibliofilas tarp grafų Pliaterių“³⁶. Taip pat jis buvo aktyvus valstybės veikėjas, daug rašęs politikos klausimais ir palikęs atsiminimų³⁷. Būdamas Daugėlišio (dab. Ignalinos raj.) seniūnu, sukaupė apie 10–15 tūkstančių tomų biblioteką³⁸, kuri 1854³⁹ ar 1856⁴⁰ m. po įvairių perturbacijų buvo atkelta į Kraslavą, o iš ten – ir į Pustiniją.

Grafas H. de Broel-Plateris, XIX a. pabaigoje tapęs visų šių rinkinių paveldėtoju, užsakė savo asmeninės bibliotekos ekslibrisą su įrašu: EX LIBRIS / HENRICI COMITIS de BROEL-PLATER. Šio didingą Platerių giminę šlovinančio grafikos kūrinių autorius, kurio kukli signatūra „B. Tomaszewicz“ slypi apatiniaame ekslibrise pavaizduoto herbino skydo kamputyje, – Boleslovas Tomaševičius. Tikėtina, jog tai tas pats 1863 m. gimęs „Lietuvos dailininkų žodyne“ minimas profesionalus tapytojas ir piešimo mokytojas iš netoli Dvinsko (dab. Daugpilis) buvusio Arendolės dvaro⁴¹. Knygos ženkle, be centrinio skydo su karūnuotu šalmu ir šeimos herbu, viršuje ir apačioje dar pavaizduota šešiolika karūnuotų Platerių giminės herbų, o tarp akanto lapų įpintame kaspine užrašytas šūkis: *Melior Mors Macula*⁴² (vert.: *Geriau mirtis nei nešlovė; Mirtis geriau už nešlovę*).

BIBLIOTEKOS TURINYS

Kaip teisingai yra pastebėjęs istorikas M. Jučas, „[k]atalogai fiksuoja tik esamą padėtį ir tuolaikinį savininką, nors neretai knygos buvo kaupiamos ilgai ir net kelių savininkų“⁴³. Tai liudija ir mūsų dienas pasiekęs paskutinio Platerių Pustinės dvaro bibliotekos savininko katalogas⁴⁴ – didelio formato (37 × 23 cm) spausdinta kanceliarinė knyga, atvartuose suskirstyta į specialias leidiniams aprašyti skirtas septynias grafas: autoriaus pavardė, antraštė, išleidimo vieta ir metai, tomų skaičius, įrišas, kur, kada ir už kiek pirktas, pastabos / bibliografinės nuorodos. Spausdinta lenkų kalba Jakubovicziaus spaustuvėje Daugpilyje (*drukarnia Jakubowicza w Dzwinsku*). Panašaus pobūdžio bibliotekų katalogams skirtų spausdintų kanceliarinių knygų būta ir kitų XIX a. dvarų bibliotekose. Pavyzdžiui, tokia yra knyga, kurioje grafo Eustachijaus Tiškevičiaus ranka labai gražiu šriftu ir tvarkingai pagal temas ir kalbas aprašyta Biržų dvaro biblioteka, buvusi Astravė⁴⁵.

Gaila, bet nei tokiu tvarkingumu, nei nuoseklumu grafo H. Platerio bibliotekos katalogas nepasižymi. Į rausvo plono kartono viršelius įrištą knygą sudaro 239 pieštuku numeruoti lapai ir tarp jų įsiterpę 11 nenumeruotų lapų (iš viso 250; galima spėti, kad paginuota vėliau, katalogą perėmus Vrublevskių bibliotekai). Pagal temas ir mokslo šakas suskirstyti duomenys⁴⁶ įrašyti abėcėlės seka.

Aprašai pateikti trumpi; pasitaiko netikslumų nurodant išleidimo metus, pastebimi kai kurie pasikartojimai, išbraukymai. Bibliotekos savininkui rūpėjo pažymėti išleidimo vietą, bet nurodyti leidėją (ar spaustuvininką) jam nebuvo aktualu, išskyrus labai garsių spaudos įmonių, pavyzdžiui, Elzevirų (*Elsevier*)⁴⁷, Plantinų, Aldų (*Paolo Manuzio*)⁴⁸ atvejus. Po išleidimo metų pažymimas knygos formatas. Leidinių apimtis nurodoma tomų vienetais. Pastabos apie įrišką skiltyje trumpai pažymima: *perg.* (pergamentas), *skóra* (oda), *kart.* (kartonas), *br.* (be

35 PLATER, Kazimierz Konstanty. *Dzielo o xięgopistwie – bibliographia, czyli Traktat o poznowaniu i stosunku xięzek...* LMAVB RS, F9-77; *Verzeichniss einer Handbibliothek... bey Friedrich Nicolai*: [1780 m. Berlyne išleistas knygų pirklio Frydricho Nikolajaus katalogas, supjaustytas į atskirus lapus, prie kurių priklijuoti lapeliai su K. K. Platerio pastabomis]. LMAVB RS, F9-269.

36 Išsamiau apie bibliofilinę K. K. Platerio veiklą ir biblioteką žr.: VLADIMIROVAS, Levas. Lietuvos bibliofilija..., p. 175–177.

37 Pvz., be daugelio publikuotų politinio pobūdžio kalbų ir traktatų, saugomų LMAVB fonduose, laiškuose jis aprašė Lenkijos karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio 1787 m. kelionę į Kanivą, pagal kuriuos lenkų istorikas parašė ir paskelbė veikalą: KRASZEWSKI, Józef Ignacy (1812–1887). *Podróż króla Stanisława Augusta do Kaniowa w r. 1787*. Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1860. 299 p.

38 Statistiniai duomenys įvairuoja, plg.: RADZISZEWSKI, Franciszek. *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych, tak niegdyś byłych jako i obecnie istniejących w krajach dawną Polskę składających, a mianowicie: w Królestwie Polskiem, Galicyi, W. Ks. Poznańskiem i Zachodnich guberniach Państwa Rosyjskiego*: porządkiem abecadłowym miejsc ułożona. Kraków: nakładem autora, 1875, p. 33–34; VLADIMIROVAS, Levas. Lietuvos bibliofilija..., p. 175; 15 tūkstančių nurodoma: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 18, *Perk–Pražvalgos*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2010, p. 372. Dalis Daugėliško dvaro bibliotekos katalogo saugoma LMAVB Rankraščių skyriuje: LMAVB RS, F9-63, F9-881,

F9-898. Apie jo turinį ir dvaro bibliotekos istoriją, kurioje, beje, nekalbama apie jos perkėlimą į Kraslavą, o vėliau ir į Pustiną, žr.: JUČAS, Mečislovas. Žinios apie Lietuvos XVII–XIX a. dvarų bibliotekų katalogus. Iš *Iš Lietuvos bibliotekų istorijos*: teminis mokslo darbų rinkinys. [Sudarytojas Juozas Tumelis]. Vilnius: VRB, 1985, p. 47.

39 CHWALEWIK, Edward. *Zbiory polskie...*, p. 58.

40 RADZISZEWSKI, Franciszek. *Wiadomość historyczno-statystyczna...*, p. 34.

41 *Lietuvos dailininkų žodynas* = Dictionary of Lithuanian artists. Sudarytoja Jolanta Širkaitė. T. 2, 1795–1918. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų centras, 2012, p. 404.

42 KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvos knygos ženkla...*, p. 83.

43 JUČAS, Mečislovas. Žinios apie Lietuvos..., p. 46.

44 *Katalog Biblioteki Platerow z Pustyni*. LMAVB RS, F9-1022.

45 TYSZKIEWICZ, Eustachy. *Biblioteka Ordynacji Birżańskiej*. 1868. 5 t. LMAVB RS, F31-1462, 1463, 1464, 1466, 1467. Taip pat žr.: JUČAS, Mečislovas. Žinios apie Lietuvos..., p. 47.

46 Toks knygų sisteminimas prasidėjo XIX a., žr. JUČAS, Mečislovas. Žinios apie Lietuvos..., p. 46. Tai liudija ir anksčiau minėtų Daugėliško dvaro bibliotekos katalogų, sukurtų XVIII a., sugretinimas su čia aptariamo XIX a. pab. – XX a. pr. Pustininio dvaro katalogu.

47 LMAVB RS, F9-1022, lap. 50.

48 Ten pat, lap. 141v.

įrišo). Grafa, skirta dokumento įsigijimui apibūdinti, dažniausiai palikta tuščia arba joje įrašytos kito turinio pastabos (pavyzdžiui, bibliografinės nuorodos). Vis dėlto pasitaiko komentarų, liudijančių įsigijimo faktus, kaip antai „pirkta Krokuvoje“ (*kupione w Krakowie*), arba nurodoma „iš Daugėlišio bibliotekos“ (*z bibl. Daugieliszkiej*)⁴⁹. Lenkų ir čekų istoriko B. Paprockio heraldikos veikalas *Herby rycerstwa polskiego* (Krokuva, 1858) įsigytas Vilniuje iš Kinkulkino 1899 m. gruodį už 15 rublių (*w Wilnie u Kinkulkina w Grudniu 1899 za 15 rubli*)⁵⁰.

Paskutinėje, bibliografinės nuorodos, skiltyje dažnai aptinkami leidinio retumo apibūdinimai: retas (*rare, rzadkie*), labai retas (*très rare, barzdo rzadkie*), retas ir vertingas (*rzadkie i cenne*), retas ir ieškomas (*rzadkie i poszukiwane*), įdomu (*ciekawo!*)⁵¹. Dažniausiai remtasi dviem XIX a. bibliografiniais šaltiniais: lenkiškuoju K. Estreicherio *Bibliografia polska* (sutrumpinta: *Estr.*) ir prancūziškuoju J.-Ch. Brunet *Manuel du libraire et de l'amateur de livres*. Šioje skiltyje taip pat nurodomos meninės leidinio ypatybės, kartais randame ir pastabų apie leidėjus.

Pagal įrašuose nurodytų tomų kiekį galima prielaida, jog Pustinios dvaro bibliotekoje, kurią grafas H. Plateris pardavė T. S. Vrublevskiui, būta per 6 tūkstančius XV–XX a. pr. įvairiomis kalbomis (lotynų, prancūzų, lenkų, vokiečių, italų, rusų ir kt.) ir daugelyje Europos miestų spausdintų knygų. O gal jų turėta kur kas daugiau? Mat Kraslavos biblioteka, kurioje, be spausdintų knygų ir rankraščių, dar būta didžiulio raizinių ir senųjų atlasų rinkinio ir kurios didžioji dalis buvo perkelta į Pustinią, turėjo apie 20 000 vienetų⁵².

Platerių Pustinios bibliotekos katalogo įrašai nėra numeruoti – ir tai komplikuoja jų apskaitą, ypač kai jie kartojasi ar išbraukomi. Įrašai suskirstyti į daugybę temų ir potemių, išdėstytų be aiškesnės logikos ir nenuosekliai. Dėl šios priežasties patogiau katalogo turinį atskleisti grupuojant pagal šių dienų klasifikaciją, artimą UDK (t. y. universaliajai dešimtainei klasifikacijai).

Bendrasis skyrius (apie 400), pavadintas „Bibliografija“. Ši sąvoka čia traktuojama labai plačiai: informacija pateikta apie leidinius, pradedant šakinės bibliografijos priemonėmis (pavyzdžiui, Ludwiko Finkelio „Lenkų istorijos bibliografija“, išėjusia Krokuvoje 1862 m.), o baigiant istoriografiniais veikalais (pavyzdžiui, Jerzy'io Samuelio Bandtke'ės parašyta Jogailaičių universiteto Krokuvoje bibliotekos istorija). Bibliografijai priskirtų veikalų kataloge užfiksuota apie 80. Vienas katalogo skyrelis skirtas periodikai (*czasopisma*)⁵³. Jame 17 pavadinimų (358 tomų) leidinių, leistų prancūzų ir lenkų kalbomis. Pustinios dvaro bibliotekoje buvo ir seniausias Europoje 1665 m. Paryžiuje pradėjęs eiti mokslo žurnalas *Journal des sçavants* (1682–1750 metų komplektai). Čia buvo skaitomi laikraščiai (pavyzdžiui, *Gazette de Varsovie*, 1791–1792) ir savaitraščiai (pavyzdžiui, Vilniuje ėjęs *Tygodnik Wileński*, 1816–1820 metų komplektai).

Filosofija, psichologija (apie 500). Apie 500 tomų užfiksuota skyriuje, pavadintame „Filosofija, logika, metafizika, pedagogika, politikos mokslai, ekonomika“⁵⁴. Čia aptinkamos kitose teminėse grupėse regėtos pavardės: Antikos mąstytojai M. T. Ciceronas (106–43 m. pr. Kr.), L. A. Seneka (4 m. pr. Kr. – 65), humanistas J. Lipsijus (1547–1606) ir kt. Taip pat paminėtini humanistas, Katalikų Bažnyčios šventasis Tomas Moras (1478–1533) ir jo „Utopija“ (Helmštetas, 1672)⁵⁵, prancūzų bibliotekininkas ir mokslininkas Gabrielis Naudé (1600–1653) ir jo politologinio veikalo *Considerations politiques sur les coups d'état* dvi laidos (Roma, 1667; S. l., 1679)⁵⁶, vokiečių teisininkas ir istorikas Samuelis Pufendorfas (1632–1694) ir keletas veikalų, publikuotų XVII–XVIII a.⁵⁷, Švietimo epochos ideologas Charles'is de Montesquieu (1689–1755) ir jo filosofinių apmąstymų rinktinė *La génie de Montesquieu* (Amsterdam, 1758)⁵⁸. Yra XVII–XVIII a. liuaninių leidinių, leistų Vilniuje (M. T. Ciceronas, Benediktas Dobševičius (Dobszewicz), Nicolas Mercier Pisciacus, Antanas Adomas Skorulskis), taip pat Gdanske 1651 m. išspausdintas Vilniaus universiteto profesoriaus Arono Aleksandro Olizarovijaus (Olizarowski; apie 1618–1659) traktatas „Apie politinę žmonių visuomenę“ (*De politica hominum societate*)⁵⁹. Prie šios teminės grupės priskirtume ir „okultinės filosofijos ir prietarų“ skyriaus literatūrą (iš viso 20 tomų), kur, be kitų, randame ir Michelio de Nostredame'o (1503–1566) veikalą⁶⁰.

Religija, teologija (per 600). Teologijos darbų skyrių sudaro per 500 tomų. Paminėtini šie autoriai: šv. Augustinas (Aurelius Augustinus Hipponensis, 354–430); šv. Robertas Bellarminas (1542–1621), Giovanni Matteo Bembo (apie 1491 – apie 1570), popiežius Klemensas XI (Giovanni Francesco Albani, 1649–1721), Euzebijus iš Cezarėjos (Eusebius Caesariensis, 260/265 – 339/340), Tomas Kempietis (1380–1471). Tarp teologijos veikalų buvo ir inkunabulas – traktatas apie sakramentus: Nicolaus de Blonie. *Tractatus de sacramentis*. Argentorati, 1496⁶¹. Kataloge taip pat įrašytas vėlesnės to paties veikalo laidos

49 Ten pat, lap. 80, 81.

50 Ten pat, lap. 107. Čia minimas Kinkulkinas – knygų pardavėjas ir antikvariato Vilniuje savininkas Shevel Kinkulkin (?–1908). Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/Vilniausmiestostudija/posts/apie-1900-m-vilnius-%C5%BEydas-%C5%A1evelis-kinkulkinas-shevel-kinkulkin-1908-knyg%C5%B3-pardav/1611260509121743/>> [žiūrėta 2019 m. balandžio 9 d.].

51 LMAVB RS, F9-1022, lap. 86, 90.

52 AFTANAZY, Roman. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej...*, p. 319.

53 LMAVB RS, F9-1022, lap. 207–208r.

54 Ten pat, lap. 175–190.

55 LMAVB RS, F9-1022, lap. 183v–184r.

56 Ten pat, lap. 184v–185r.

57 Ten pat, lap. 185v–186r.

58 Ten pat, lap. 183v–187r.

59 Ten pat, lap. 177v–184r.

60 Ten pat, lap. 166v.

61 Ten pat, lap. 232v.

egzempliorius, kuris su grafo Henriko de Broel-Platerio ekslibrisu šiandien saugomas LMAVB Retų spaudinių skyriaus fonduose⁶². Teologijos skyrių užbaigia XVI–XIX a. Šventojo Rašto leidiniai lotynų (4), prancūzų (3), lenkų (1), vokiečių kalbomis (1). Pastarasis – Martino Lutherio (1483–1546) parengta ir 1617 m. Heidelberge išleista Biblija. Kataloge atskiras temines grupes sudaro *kanonų teisė* (42) bei *kalbos ir pamokslai* (apie 100) – jie priskirtini prie religijos, teologijos dalykų. Tarp jų yra XVIII a. Vilniaus leidinių lenkų kalba, jų autoriai: Adomas Abramavičius (Abramowicz), Antanas Bartoševičius (Bartoszewicz), Atanazy Ludwikas Kierśnickis, Janas Nepomucenas Kossakowskis, Janas Łopaciński, Wawrzyniec Rydzewskis ir kt.⁶³ Deja, nė vieno iš jų su Platerių Pustinio dvaro bibliotekos proveniencija dabartinėje Vrublevskių bibliotekoje nerasta.

Teisė (per 200) kataloge sudaro atskirą skyrių⁶⁴, nurodant, kad „lenkiški yra lenkų istorijos skyriuje“ (*Polskie znajduję w dziele historyi polskiej*). Tad šios temos veikalų yra kur kas daugiau – jie surašyti kitur sykiu su istoriografijos veikalais. Čia randame keletą lenkų teisininko Aleksandro Korowickio (1797–1864) Vilniuje, J. Zavadzkiego spaustuvėje, publikuotų darbų⁶⁵, šiandien saugomų LMAVB, bet ne su Platerių, o su Renavo grafo Eugenijaus Rönne'ės nuosavybės ženklais. Šis sutapimas liudija panašius Livonijos ir Lietuvos didikų kultūrinės veiklos pomėgius ir interesus. Teisės skyriuje įrašytas ir filosofo, Vilniaus universiteto profesoriaus Martyno Smigleckio (apie 1562/64 – 1618) veikalas apie palūkanas *Nauka krotka o lichwie* (Vilnius, 1753)⁶⁶.

Viena iš didžiausių teminių grupių – *gamtos mokslai: matematika, astronomija, chemija, fizika, botanika* (apie 800). Skyriumi, pavadintu *Historia naturalna* (apie 500 tomų), suskirstytu į tris potemių: bendroji istorija (*w ogóle*), botanika ir sodininkystė, mineralogija, ir pradedamas katalogas. Tarp šio skyriaus veikalų autorių randame garsias pavardes: Karolį Linėjų (Charles Linné, 1707–1778), Liudviką Bojanų (Ludwig Heinrich Bojanus, 1776–1827), Stanislovą Jundzilą (Stanisław Bonifacy Jundziłł, 1761–1847), Andrių Sniadeckį (Jędrzej Śniadecki, 1768–1838). Pastarųjų trijų darbai išleisti Vilniuje. Chemijos ir fizikos darbai (apie 170) registruoti atskirai (lap. 170–174). Seniausias veikalas – 1572 m. išleista gamtamokslinė knygelė *Libellum physicum de natura*, kurios autorius – vokiečių mokslininkas Joachimas Curaeus (1531–1572). Praktinio pobūdžio leidiniai (45 t.) sodininkystės klausimais surašyti toliau (lap. 211–212), o po jų (lap. 213–216) – matematikos ir astronomijos darbai (67). Čia (lap. 214v) randame vieno žymiausio Lietuvos astronomo ir matematiko Tomo Žebrausko (1414–1758) ir jo mokinio Martyno Počobuto (1728–1810) pavardes.

Gana gausus *medicinos ir chirurgijos* skyrius (lap. 54–60). Jame įrašyta per 200 veikalų: traktatų, žinytų ir teorinių darbų, populiarios pažintinės lektūros

(pavyzdžiui, škotų autoriaus Williamo Buchano (1729–1805) namų medicinos penkiatomis *Médecine domestique*, 1785 m. išleistas Paryžiuje)⁶⁷. Yra ir keletas Felikso Platerio (Platter; 1536–1614) medicinos traktatų, išleistų XVI a. pab. – XVII a. pr.⁶⁸

Meno skyriui (*sztuki piękne*) priskirti archeologijos, tapybos, skulptūros, grafikos, auksakalystės albumai (per 100 tomų). Tarp jų – į pergamentą įrištas žymaus italų menininko Cesare'ės Ripa'os (apie 1560 – apie 1622) 1677 m. Paryžiuje išspausdintas ikonologijos veikalas *Iconologie*.

Kalbotyra, filologija, grožinė literatūra, literatūros mokslas (apie 700) – po tokiu temos įvardijimu kataloge „slepiasi“ kitaip pavadinti skyriai, turiniu artimi mūsų pagal UDK sudarytai grupei. Į ją patenka XVII–XIX a. literatūra, pavadinta „Poezija“: Dante Alighieri (1265–1321), Victoras Hugo (1802–1885), Janas Kochanowski (1530–1584), Wespazjanas Kochowski (1633–1700), Adomas Mickievičius (Mickiewicz; 1798–1855), Johnas Miltonas (1608–1674), Molière'as (1622–1673), Friedrichas Schilleris (1759–1805), Williamas Shakespeare'as (1564–1616), Juliuszas Słowackis (1809–1849), Torquato Tasso (1544–1595; išleista Vilniuje, 1825), Voltaire'as (1694–1778) ir kt. Šią grupę papildo toliau einantis skyrius „Lotynų ir graikų poezija, senoji ir nauja, ir jų vertimai“: Aristofanas, Homeras, Horacijus, Katulas, Plautas, Seneka, Vergilijus, Juvenalis, Marcialis ir kt. Prie poezijos, kurios leidinių fiksuota per 300, šliejasi lenkų prozos kūriniai (arti 100), kurių autoriai – XIX ir XX a. pradžios rašytojai: Ignacas Chodzka (Chodźko), Józefas Ignacas Kraszewskis, Maria Rodziewiczówna, Henrykas Sienkiewiczus ir kt. Toliau eina kur kas gausesnis (apie 200) XVII–XIX a. leistų užsienio autorių prozos kūrinių skyrius. Tarp jų – škotų rašytojo Johno Barclay'aus (1582–1621) istorinė alegorija *Argenis*, 1630 m. išleista Leidene (pastabose nurodyta, kad tai labai retas Elzevyrų (*Elsevier*) leidinys⁶⁹), taip pat prancūzų rašytojos M. C. H. Desjardins de Villedieu (1640–1683) graikiška istorija *Carmen* (Paryžius, 1668)⁷⁰. Bibliotekoje būta ir garsiojo italų humanisto Giovanni'o Boccaccio (1313–1375) „Dekamerono“ prancūzų kalba (Paryžius, 1884), ir prancūzų romanisto Alexandre'o Dumas (1802–1870) kūrinių. Šie skir-

62 MIKOŁAJ Z BŁONIA (m. prieš 1448). *Tractatus de Sacramentis et divinis officiis ac eoru[m] administrationibus*. Cracoviae: per Matthiam Scharffenbergk, 1529. Saugojimo šifras: XVI/72.

63 Ten pat, lap. 191–195.

64 Ten pat, lap. 217–224.

65 Ten pat, lap. 219v: *Proces graniczny* / przez A. Korowickiego. Wilno: Józef Zawadzki własnym

nakładem, 1827. L-19/978; *Proces cywilny litewski* / staraniem i pracą Alexandra Korowickiego. Wilno: Józef Zawadzki własnym nakładem, 1826. L-19/962.

66 Ten pat, lap. 222v.

67 Ten pat, lap. 55v–56r.

68 Ten pat, lap. 58v–59r.

69 Ten pat, lap. 49v–50r.

tingų epochų ir daugybės daugiau ar mažiau žinomų autorių grožinės literatūros veikalai liudija skaitymo įvairiomis kalbomis poreikį.

Palyginti negausu kalbotyros, kataloge įvardytos „kalbomis“ (języki), leidinių (apie 60). Paminėtini Vilniaus leidiniai: Alvarez, Manoel. *De institutione grammatica linguae Latinae libri tres* (1749); Kasakauskis, Kalikstas. *Grammatyka języka żmudzkiego* = Kalbrieda ležuwio žiamaytiszko (1832); Wagner, Franciscus. *Supellex Latinitatis* (1757). Kiti žymesnių autorių veikalai: Gretser, Jacob. *Rudimenta linguae Graecae* (Gdanskas, 1646); trys Jano Amoso Komenský'io (1592–1670) knygos (lotynų kalba – 1645; prancūzų kalba – 1769, 1770)⁷¹. Nors LMAVB fonduose šių leidinių egzempliorių esama, bet nėra nė vieno iš Platerių knygų rinkinio.

Viename skyriuje surašyti enciklopedijos ir žodynai (apie 160)⁷². Čia randame ir dvikalbių bei daugiakalbių žodynų, įvairaus turinio aiškinamųjų leksikonų, enciklopedinių leidinių (pavyzdžiui, prancūziškoji XVIII a. Deniso Diderot (1713–1784) *Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné*). Savo knygų rinkiniuose Pustinios dvare Plateriai turėjo ir Konstantino Sirvydo (tarp 1578 ar 1581–1631) trijų kalbų – lenkų, lotynų, lietuvių – žodyno *Dictionarium trium linguarum* 1713 m. leidimą⁷³, turėtą ir kitų dvarų bibliotekose⁷⁴.

Vienas iš didžiausių skyrių – *geografijos ir kartografijos* (apie 600 tomų). Jame randame nemažai retenybų. Tarp jų – Gerardo Mercatoriaus (1512–1594) mažasis atlasas *Atlas minor* (Amsterdamas, 1607)⁷⁵, Philippo Clüverio (1580–1622) istorinės geografijos veikalai⁷⁶, Abrahamo Ortelijaus (1527–1598) geografijos žodynas *Thesaurus geographicus* (Hanoveris, išleidimo metai nenurodyti)⁷⁷. Šiame geografijos ir kartografijos darbų skyriuje užfiksuotas ir Motiejaus iš Miechovo (Maciej z Miechowa; 1457–1523) istorinis traktatas apie dvi Sarmatijas (Krokuva, 1517), įrišo skiltyje nurodant, jog tai pergamentas su herbu⁷⁸.

Pati didžiausia teminė grupė pavadinta *Istorija* (per 3 000 t.). Jai priskirti veikalai (apie 1 700) apima Bažnyčios istoriją (daugiausia su jėzuitų veikla susijusių darbų), žemynų, įvairių kraštų ir atskirų valstybių (Amerikos, Azijos, Vokietijos, Vengrijos, Čekijos, Šveicarijos, Bavarijos, Italijos, Ispanijos, Anglijos, Nyderlandų, Švedijos, Rusijos, Turkijos, Prancūzijos) istorinius aprašymus. Atskirą skyrių sudaro Lenkijos istorija, teisė ir lenkų giminių genealogija – vien jame yra per 700 tomų. Šiai teminei grupei priskirti ir J. Radvano herojinė poema *Radivilias* (Vilnius, 1592)⁷⁹, ir P. Roizijaus juridinis veikalas *Decisiones* (Frankfurtas prie Maino, 1570), taip pat ir K. Warszewickio laidotuvių pamokslas *Vita, res gestae et obitus Stephani, regis Poloniae*, skirtas Lenkijos karaliui Steponui Batorui (Bazelis, 1588). Atskirame Prancūzijos istorijos (*Histoire de France*) skyriuje, kuriame užfiksuota apie 330 tomų, randame Vilniaus akade-

mijos spaustuvėje 1680 m. išleistą Stephano Petiot (apie 1520–1675) panegiriką Liudvikui XIII *Panegyricus Ludovico XIII* – šio rariteto, kaip ir daugelio kitų, S. T. Vrublevskis negavo.

Istorijos teminei grupei priskirtinų genealogijos ir heraldikos veikalų užfiksuota apie 100 tomų, tačiau kai kurie iš jų, kaip antai Kaspero Niesieckio (1682–1744), Bartoszo Paprockio (1543–1614), Józefo Wolffo (1852–1900) darbai, dubliuojami ir Lenkijos istorijai skirtame skyriuje (tiesa, ten jie išbraukti).

Senovės istorijos (Romos ir Graikijos) ir toliau einančiame visuotinės istorijos skyriuose įrašyta apie 400 veikalų, tarp kurių – ne tik istoriografiniai Antikos autorių (Cezario, Tito Livijaus, Dareto Frygo (Dares Phrygius), Plutarcho, Tacito, Svetonijaus) darbai, bet ir Renesanso epochos eruditų (D. Chytrėjaus, J. Lipsijaus), ir vėlesnių laikotarpių mokslininkų (kaip antai J. Lelewelio⁸⁰) veikalai.

H. Platerio Pustinios dvaro kataloge tarp spausdintinių knygų pasitaiko ir rankraščių. Jų identifikavimo klausimas lieka atviras, kaip lieka neištirtas dar vieno dokumentų tipo – raizinių – klotas. Kad tokių ten būta, abejonių nėra. Tai rodo raizytų portretų sąrašas iš H. de Broel-Platerio rinkinio⁸¹. Kol kas pavyko nustatyti tik vieną⁸² – bet sąrašė jo nerasta.

Tokie yra šios asmeninės bibliotekos, kurios dalį 1907 m. įsigijo T. Vrublevskis, turinio metmenys. Jie liudija biblioteką buvus universalią ir temine sankloda artimą kitų to meto Lietuvos dvarų bibliotekoms: Raudondvario Tiškevičių⁸³, Vaitkuškio Kosakovskių⁸⁴, Renavo Rönne⁸⁵ ir kitų.

70 Šios knygos egzempliorius su H. Platerio ekslibrisu dabar saugomas LMAVB (šifras: V-17/1-5389).

71 Ten pat, lap. 196–198.

72 Ten pat, lap. 203–206.

73 Ten pat, lap. 205v.

74 Pvz., lituanistinėje Jurgio Platerio (1810–1836) bibliotekoje Gedminaičių dvare. Plg.: KAUNAS, Domas. *Bibliotheca Georgii comitis de Plater...*, p. 274.

75 Ten pat, lap. 128v–129r.

76 Ten pat, lap. 127v–128r.

77 Ten pat, lap. 140v–141r.

78 Ten pat, lap. 138v–139r. Egzempliorius dabar saugomas LMAVB lituanikos fonde (šifras: L-16/51).

79 Šio leidinio apraše nurodyta ne tik išleidimo vieta, bet ir leidėjas: *Vilnae: Kartzan*, o leidimo metai – 1588; įriša pergamento, įsigijimo skiltis

tuščia, o bibliografinės nuorodos grafoje pažymėta, jog tai ypač retas leidinys – Estreicherio minimi tik 3 egzemplioriai. LMAVB RS, F9-1022, lap. 111v–112r.

80 LELEWEL, Joachim (1786–1861). *Dzieje starożytne od początku czasów historycznych do drugiej połowy wieku szóstego ery chrześcijańskiego*. Wilno: nakładem Józefa Zawadzkiego, 1818. Eugene Rönne (1830–1895) – buvęs savininkas.

81 *Spis portretów rytowanych Polaków ze zbioru Henryka hr. Broel Platera*. LMAVB RS, F9-302.

82 Mikalojaus Koperniko portretas. Raiziny. Apie 1870–1891. Su antroje pusėje įrašyta dedikacija H. de Broel-Plateriui. Saugojimo šifras: LMAVB RSS, G2-486. Už šią nuorodą dėkoju kolegei dr. Neringai Markauskaitei.

83 LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Raudondvario rūmų biblioteka..., p. 114.

84 MACKEVIČ, Teresa. Šaltinių liudijimai apie

H. PLATERIO PUSTINIOS DVARO RINKINIO KNYGOS LMAVB FONDUOSE

Sprendžiant iš katalogo įrašų, galima teigti, jog grafo H. Platerio biblioteką Pustinės dvare sudarė įvairaus turinio knygos: mokslinė literatūra – gamtos mokslų veikalai bei geografijos atlasai, medicinos darbai, teisės knygos, istoriografijos veikalai, Antikos autorių ir Renesanso humanistų darbai, filosofijos ir politikos mokslų raštai, teologiniai traktatai ir Šventojo Rašto laidos, grožinė literatūra ir kt. Tai patvirtina ir LMAVB šiuo metu saugomos knygos su Platerių Pustinės dvaro bibliotekos proveniencijomis: ekslibrisais, knygų antspaudais, įrašais, supereklibrisais. Tiriant LMAVB egzempliorius *de visu* pastebėta, jog dominuoja keli Pustinės dvarui priklausiusių knygų ženklai – bibliotekos pradininko Konstantino Liudviko de Broel-Platerio ir paskutinio savininko grafo Henriko de Broel-Platerio ekslibrisai, taip pat pastarojo knygos antspaudas. Keletas knygų turi įrašus: *Constantin Plater*. Tikėtina, jog taip galėjęs pasirašinėti Daugėlišio dvaro bibliotekos puoselėtojas Kazimieras Konstantinas de Broel-Plateris⁸⁶, kurio kokio nors kito nuosavybės ženklo nėra išlikę⁸⁷. Tarp Platerių proveniencijos ženklų aptiktas įrašas: *H[A?]Plater*. Kad tai veikiausiai yra ne Henriko, bet Adomo autografas, liudytų vienoje knygoje (ji nurodyta priede) esantis knygos antspaudas: *Ex libr. biblioth. Ad. Br. Plater* ir įrašas priešlapyje: *APlater*. Tai vienas iš Kraslavos dvaro valdytojų, praturtinęs ne tik ten buvusią biblioteką, bet ir įsteigęs kraštotyros muziejų, – Adomas Broel-Plateris (1790–1862)⁸⁸. Tolesnis Platerių knygos ženklų tyrimas gali padėti nustatyti dar kitus Pustinės dvaro bibliotekos savininkus.

Aiškinantis LMA Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių ir Fondų ir vartotojų aptarnavimo skyrių saugyklose išlikusias Platerių Pustinės dvaro knygas, padėjo internetinio katalogo aprašai, fiksuojantys ir proveniencinius duomenis, taip pat Retų spaudinių skyriaus topografinės knygos, kuriose trumpai pažymėti ankstesni savininkai. Kol kas pavyko identifikuoti apie 350 egzempliorių⁸⁹, 1907–1908 m. T. Vrublevskio nupirktų iš buvusio Pustinės dvaro bibliotekos. Jie sudaro nedidelę peržiūrėtų leidinių dalį. Tačiau bandymai nustatyti šiai bibliotekai priklausiusias knygas pagal rankraštinių katalogą pasirodė ne itin sėkmingi: patikrinus LMAVB fondo knygas, dažniausiai pastebėta, jog jos turi kitų, bet ne Platerių, nuosavybės ženklus. Reikėtų įvertinti ir tą aplinkybę, jog nemažą Pustinės dvaro bibliotekos dalį sudarė XIX a. leidiniai, kurie gali būti saugomi bendruosiuose bibliotekos fonduose, vis dar tebelaukiančiuose savo aprašų internetiniame kataloge. Šiuo metu galime konstatuoti, kad tarp išlikusių mus dominančių knygų dominuoja XVII–XVIII a. leidiniai (maždaug 300

egzempliorių). Iš XVI a. knygų šiuo metu užfiksuota 28, o iš XIX a. – 2 (pastarosios saugomos Fondų ir vartotojų aptarnavimo skyriuje). Ne viename egzemplioriuje aptinkami įvairių savininkų knygos ženklai atspindi jų perimamumą iš kartos į kartą ir iš giminės į giminę.

Šios XVI–XX a. pr. įvairiomis kalbomis (lotynų, prancūzų, lenkų, vokiečių ir kt.) ir daugelyje Europos miestų spausdintos knygos pasižymi ne tik turinio, bet ir išrūš įvairove; čia dominuoja rudos odos viršeliai su marmuruoto popieriaus priešlapiais.

Universalaus turinio Pustinės dvaro bibliotekoje būta itin vertingų leidinių. Lieka tik apgailestauti, kad ne visi iš jų pateko į T. Vrublevskio rankas. Mat tai, ką jis gavo iš grafo ir kas išliko iki mūsų dienų, šiandien sudaro LMAVB senųjų spaudinių aukso fondą. Ypač tai pasakytina apie Vilniuje, J. Karcano spaustuviėje, 1592 m. išleistą Jono Radvano herojinę poemą „Radviliada“, skirtą Mikalojaus Radvilos Rudojo (1512–1584) gyvenimui ir žygiams aprašyti, taip pat liuteronų kunigo Pauliaus Oderbornio (apie 1555–1604), kurį laiką gyvenusio ir dirbusio Kaune, biografinę apybraižą „Didžiojo Maskvos kunigaikščio Ivano Vasiljevičiaus gyvenimas“, 1585 m. išleistą Vitenberge, ir Krokuvos kanauninko Jano Sakrano (1444–1527) veikalą apie katalikų ir stačiatikių tikėjimų skirtumus „Klaidų, esančių rusėnų apeigose, nušvietimas“ (Krokuva, po V 1501). Šių knygų, kaip ir dar keleto kitų, egzempliorių Lietuvoje daugiau nėra. Vertingiausių LMAVB išlikusių leidinių su čia aptartos bibliotekos proveniencija aprašai pateikiami priede „Lituanika iš H. Platerio Pustinės dvaro bibliotekos“.

Išvados

1907–1908 m. T. S. Vrublevskis priėmė prasmingą sprendimą – už 2 500 rublių nupirko iš grafo H. Broel-Platerio Pustinės dvaro knygų rinkinį, apimtį (per 6 000) ir turiniu turėjusį reikšmingai papildyti asmeninę mecenato ir advokato biblioteką, 1912 m. pakeitusią statusą ir tapusią institucine viešąja biblioteka.

H. Platerio asmeninė biblioteka, kurta kelių kartų, reprezentuoja didikų dvaro kultūrą. Šioje bibliotekoje buvo kaupiami universalaus turinio dokumentai,

grafų Kosakovskių bibliotekas ir archyvus (iš Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos fondų). *Bibliografija*, 2013, [t.] 2010–2011, p. 87.
85 MILTENYTĖ, Asta. Baronų Rönne bibliotekos, p. 135.

86 KONARSKI, Szymon. *Platerowie*, p. 61.

87 Apie spėjimą, kad galbūt šiam didikui priklausę V. Kisarausko nurodytas XVIII a. II pusėje

pagamintas ekslibrisas (KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvos knygos ženklai...*, p. 82–82) žr.: VLADIMIROVAS, Levas. Lietuvos bibliofilija..., p. 175.

88 KONARSKI, Szymon. *Platerowie*, p. 110.

89 Mūsų apskaitos vienetas – fizinis vienetas (egzempliorius), suprantamas kaip atskiras leidinys (tomas, konvoliuto aligatas ir pan.).

atitinkantys to meto skaitymo ir savišvietos poreikius. Joje dominavo humanitarinė literatūra (istorija, teisė, filosofija, grožinė literatūra), ją reikšmingai papildė gamtos mokslų veikalai, geografija ir kartografija bei religijos ir teologijos raštai. Bibliotekos savininkai pasižymėjo akiračio platumu ir įvairiapusiškumu: joje buvo skaitoma daugeliu kalbų, pradedant prancūzų ir lenkų, o baigiant lotynų, vokiečių, italų ir rusų. Taip pat būta lietuviškų tekstų – tai liudija trikalbio K. Sirvydo žodyno 1713 m. laida, kurios egzempliorių būta ne vienoje dvarų bibliotekoje. Plateriai domėjosi įvairia teologine literatūra, nes, be katalikiškos spaudos, turėjo ir kitų konfesijų (pavyzdžiui, liuteronų) raštų. Be to, greta sakraliųjų raštų jų bibliotekoje vietą surado ir okultinės filosofijos, mistinio ir kitokio panašaus turinio knygos. Savininkai savo akiratį plėtė ir gausia periodine spauda, ir pažintinėmis enciklopedijomis bei kitokio universalaus pobūdžio veikalais.

Pustinios dvaro bibliotekoje buvo komplektuojami įvairaus tipo XV–XX a. pr. rašto kultūros paminklai: rankraštiniai, spausdintiniai, kartografiniai dokumentai ir grafikos darbai.

Ši biblioteka puoselėjo bibliofiliją. Tai patvirtina ne tik knygų nuosavybės ženklai: ekslibrisai, superekslibrisai, antspaudai bei įrašai, bet ir bibliotekos tvarkymas – pagal temas suskirstytame H. Platerio kataloge skiriama dėmesio bibliografijos priemonių įsigijimui (tai rodo vienas iš pirmųjų atskiras katalogo skyrius, pavadintas „Bibliografija“), įrašų pastabose fiksuojamas egzempliorių retumas ir kiti bibliofilui svarbūs dalykai.

Pustinios dvaro bibliotekos pardavimo ir įsigijimo istorija liudija tam tikrus XX a. pradžios dvarų kultūros nuosmukio elementus. Išlaidžiai gyvenęs dvarininkas buvo priverstas išparduoti dinastinę šeimos biblioteką; tą jis darė be ryškesnių moralinių skrupulų. Tai liudija T. S. Vrublevskio byloje apie Pustinios dvaro bibliotekos pirkimą esantys laiškai, oficialūs raštai ir kitokie dokumentai.

Tai, kas pateko į T. S. Vrublevskio biblioteką ir išliko iki mūsų dienų, yra itin didelės vertės tiek turinio, tiek ir unikalumo aspektais.

Archyviniai šaltiniai

1. *Catalogue des livres françois, polonois, italiens, allemands, latins, russes, anglois, lithuaniens, espagnols, compris dans la bibliothéque de Daugieliszki: le prix de chacun marqué par ordre de l'alphabet pour en faciliter la recherche.* LMAVB RS, F9-63. https://doi.org/10.1163/9789004287655_bsc02779
2. K. K. Plater. *Catalogue de livres dans la Bibliothèque de Daugieliszki.* LMAVB RS, F9-881, F9-898.
3. *Katalog Biblioteki Platerow z Pustyni.* LMAVB RS, F9-1022.
4. PLATER, Kazimierz Konstanty. *Dzielo o xigopis-*

- twie – bibliographia, czyli Traktat o poznowaniu i stasunku xiązek... LMAVB RS, F9-77.
5. *Spis portretów rytowanych Polaków ze zbioru Henryka hr. Broel Platera, A–K*. LMAVB RS, F9-302.
 6. Tadeusz-Stanisław Wróblewski, adwokat. Wilno, Dworcowa 9. *Akta w sprawie skupno Biblioteki hr. Henryka Platera*. LMAVB RS, F9-1038.
 7. TYSZKIEWICZ, Eustachy. *Biblioteka Ordynacji Birżankiej*. 1868. 5 t. LMAVB RS, F31-1462, 1463, 1464, 1466, 1467.
 8. *Verzeichniss einer Handbibliothek ... bey Friedrich Nicolai*: [1780 m. Berlyne išleistas knygu pirklio Frydricho Nikolajaus katalogas, supjaustytas į atskirus lapus, prie kurių priklijuoti lapeliai su K. K. Platerio pastabomis]. LMAVB RS, F9-269.
- ## Literatūra
9. ABRAMAVIČIUS, Vladas. *Tadas Vrublevskis*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1960. 37 p.: iliustr.
 10. AFTANAZY, Roman. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*. [Cz. 1], [Wielkie Księstwo Litewskie, Inflanty, Kurlandia]. T. 3, *Województwo Trockie, Księstwo Żmudzkie, Inflanty Polskie, Księstwo Kurlandzkie*. Wyd. 2, przejrz. i uzup. Wrocław [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich-Wydawnictwo, 1992. 410 p.: iliustr. <https://doi.org/10.12775/r.2016.2.08>
 11. BRAŽIŪNIENĖ, Alma. Senųjų asmeninių Lietuvos bibliotekų tyrimai: *status quo*. Iš *Atminties institucijų rinkiniai*. Sudarytojas Arvydas Pacevičius. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p. 33–65.
 12. CHWALEWIK, Edward. *Zbiory polskie*: archiwa, biblioteki, gabinety, galerje, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie: w zestawieniu alfabetycznym według miejscowości. Warszawa, 1916. 297 p.
 13. DĄBROWSKI, Przemysław. *Tradycja Wielkiego Księstwa Litewskiego a rzeczywistość*: myśl polityczno-prawna i działalność Tadeusza Wróblewskiego (1858–1925). Sopot: Arche, 2018. 364 p.: iliustr. ISBN 978-83-88445-81-1.
 14. DRÈGE, Helena. *Ś. p. Tadeusz Wróblewski jako założyciel Biblioteki im. E. i E. Wróblewskich*. Wilno: [s. n.], 1926. 7 p. Atspaudas iš: *Ateneum Wileński*, zesz. 10–11.
 15. DRÈGE, Helena; RYGIEL, Stefan. Biblioteka Państwowa im. Wróblewskich. In *Biblioteki Wileńskie*: praca zbiorowa. Pod redakcją Adama Łysakowskiego. Wilno, 1932, p. 135–157.
 16. *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej*. T. 6, *Książka i prasa na Ziemi Wileńskiej*: drukarnie, wydawnictwa, księgarnie, biblioteki, czasopisma XVI w. 1945 r. Opracował Mieczysław Jackiewicz. Bydgoszcz: Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, 2008. 339 p.: iliustr. <https://doi.org/10.14746/b.2009.13.17>
 17. IVAŠKEVIČIENĖ, Genovaitė. *Bibliotekos dokumentų fondo organizavimas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2014. 106 p. ISBN 978-609-405-090-9.
 18. JUČAS, Mečislovas. Žinios apie Lietuvos XVII–XIX a. dvarų bibliotekų katalogus. Iš *Iš Lietuvos bibliotekų istorijos*: teminis mokslo darbų rinkinys. [Sudarytojas Juozas Tumelis]. Vilnius: VRB, 1985, p. 46–50.
 19. KAUNAS, Domas. *Bibliotheca Georgii comitis de Plater*: Jurgio Platerio biblioteka – Lietuvos knygos kultūros ir mokslo paminklas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012. 294 p.: iliustr. ISBN 978-609-459-081-8. <https://doi.org/10.15388/kn.v56i0.1500>
 20. KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvos knygos ženklai, 1518–1918*. Vilnius: Moksas, 1984. 219, [5] p.: iliustr.
 21. KONARSKI, Szymon. *Platerowie*. Buenos Aires; Paryž: [s. n.], 1967. 240 p.: iliustr. (Materiały do biografii, genealogii i heraldyki polskiej: źródła i opracowania; t. 4).
 22. LABANAUSKIENĖ, Danutė. Tado Vrublevskio rankraščių kolekcijos. *Lietuvos mokslo akade-*

mijos biblioteka, 2004, [t.] 2001–2002, p. 11–15.

23. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Raudondvario rūmų biblioteka: habent sua fata bibliotheca [!]. Iš *Raudondvario dvaras. Laiko ženklai*: tyrinėjimai, dokumentai, ikonografija. T. 1. [Kaunas]: VŠĮ „Raudondvario dvaras“, 2012, p. 108–142.
24. *Lietuvos dailininkų žodynas* = Dictionary of Lithuanian artists. Sudarytoja ir atsakomoji redaktorė Aistė Paluišytė. T. 1, XVI–XVIII a. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005. 312 p. ISBN 9986-638-60-7.
25. *Lietuvos dailininkų žodynas* = Dictionary of Lithuanian artists. Sudarytoja Jolanta Širkaitė. T. 2, 1795–1918. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų centras, 2012. 520 p. ISBN 978-9955-868-56-9.
26. *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka*: paveldas ir raida, 1557–2007: bibliografijos rodyklė. [Sudarė Elena Stasiukaitienė]. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2009. 432 p.: iliustr. ISBN 978-9986-08-047-3. <https://doi.org/10.6001/lituanistica.v60i2.2929>
27. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 1912–2012*: [jubilinejinis informacinis leidinys. Tekstų autoriai: Rima Cicėnienė, Leokadija Kairelienė, Sigitas Narbutas]. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2012. 35 p.: iliustr. ISBN 978-9986-498-53-7. <https://doi.org/10.15388/kn.v58i0.1459>
28. MACKEVIČ, Teresa. Šaltinių liudijimai apie grafų Kosakovskių bibliotekas ir archyvus (iš Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos fondų). *Bibliografija*, 2013, [t.] 2010–2011, p. 84–91. <https://doi.org/10.15388/kn.v56i0.1507>
29. MILTENYTĖ, Asta. Baronų Rönne bibliotekos. *Žemaičių praeitis*, 2001, t. 9, *Renavas*, p. 133–142.
30. PACEVIČIUS, Arvydas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bibliotekos*: tipologija, organizacinė struktūra, komplektavimo strategijos: mokomasis leidinys. [Vilnius]: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. 69 p. ISBN 9986-19-900-X. <https://doi.org/10.15388/lis.0.0.8753>
31. Plateriai, Pliateriai. Iš *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 18, *Perk–Pražvalgos*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2010, p. 372–373.
32. RADZISZEWSKI, Franciszek. *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych, tak niegdyś byłych jako i obecnie istniejących w krajach dawną Polskę składających, a mianowicie: w Królestwie Polskiem, Galicyi, W. Ks. Poznańskiem i Zachodnich guberniach Państwa Rosyjskiego*: porządkiem abecadłowym miejsc ułożona. Kraków: nakładem autora, 1875. 124 p.
33. Tadas Vrublevskis: mintys ir darbai: [bibliografijos rodyklė. Sudarė Bronislava Kisielinė]. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2012. 260 p., [12] iliustr. lap. ISBN 978-9986-498-60-5.
34. VLADIMIROVAS, Levas. Lietuvos bibliofilija XVIII amžiuje. *Knygotyra*, 1998, t. 25, p. 156–190.

PRIEDAS

Lituanika iš H. Platerio Pustinos dvaro bibliotekos

XVI a.

GUAGNINI, Alessandro (1538–1614). *Rerum Polonicarum tomi tres: quorum primus omnium Poloniae regum, a Lecho, primo gentis duce, ad Stephanum Bathorem etiamnum regem, tum principum Lituaniae, chronologicam recensionem ac singulorum res gestas complectitur: adiecta recens historiarum in nostram aetatem inciden-*

tium continua narratione; II. Provinciarum, quae uno Sarmatiae Europaeae nomine vulgo veniunt, chorographicam descriptionem continet; III. Res singulariter a Polonis in Valachia gestas, orationes item et epistolas sceptri Polonici negocia concernentes habet / Alexandro Gvagnino, equite aurato peditumque praefecto auctore. – Francofurti: excudebat Ioann. Wechelus, impensis Sigis. Feyerabendij, 1584. – [14], 367, 720 p.: inic., portr., vinj.; 4° (17 cm). – Proveniencija: *Z księgozbióru Henryka hr. Platera* [KA]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrišas: pergamentas. – Saugojimo šifras: L-16/35.

MACIEJ Z MIECHOWA (apie 1457–1523). Tractatus de duabus Sarmatiis Asiana et Europiana et de contentis in eis. – Impressum Cracouię: opera et impensis ... Ioannis Haller, 1517. – [65] p.: frontisp., inic.; 4° (20 cm). – Proveniencija: *Ex libris Henrici comitis de Broel-Plater* [EL]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrišas: kartonas, balinta oda, aukso spalvos išpaustas Pliaterių herbas [SEL] ir antraštė. – Saugojimo šifras: L-16/51.

NAPRAGYI, Demeter (1556–1619). Hungariae periclitantis legatorum ... Demetrii Napragi, ecclesiarum Agriensis et Orodienensis maioris praepositi et generosorum dominorum Nicolai Zokolii de Kis Varda et Michaelis Kellemesi ... ad ... Sigismundum Tertium, Poloniae et Sveciae regem, magnum ducem Lithuaniae ... Oratio in comitiis generalibus Cracoviae habita die 2. mensis Martii anno Domini M. D. XCV. – Cracoviae: in officina Lazari, 1595. – [1–3], 4–29, [30–32] p.: inic., vinj.; 4° (18 cm). – Proveniencija: *Z księgozbióru Henryka hr. Platera* [KA]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrišas: kartonas, marmurinis popierius. – Saugojimo šifras: L-16/49.

ODERBORNAS, Paulius (apie 1555–1604). Ioannis Basilidis magni Moscoviae ducis vita / a Paulo Oderbornio tribus libris conscripta ad Henricum Iulium episcopum Halberstadensem ... – Witebergae: excudebat haeredes Ioannis Cratonis, 1585. – [348] p.: inic., portr., vinj.; 8° (15 cm). – Proveniencija: *Ex libris Henrici comitis de Broel-Plater* [EL]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrišas: kartonas, marmurinis popierius, odos nugarėlė ir kamučiai. – (Lietuvoje vienintelis). – Saugojimo šifras: L-16/55.

Ordinum Regni Poloniae nonnullorum[ue] eius magistratuum, de electione sereniss. principis Sigismundi Tertii regis, ad diversos principes Christianos legationes, epistolae, responsa: ex quibus quomodo electio ea administrata sit, quaeque deinceps in praesentem hunc diem III. mens. Novem. acta sint, omnibus perspicuum esse poterit / eorundem ordinum mandato edita. – Cracoviae: ex officina Lazari, 1587. – [141] p.: inic.; 4° (18 cm). – Kartu įrištos 2 kn. – Proveniencija: *F[rat]rum M[o]n[aste]rij B. Mariae de Oliva ex legato // D. Petri Ericij Ad[...] Oliven[sis]* 1.6.3.8. [užbrauktas įrašas]; *Ex libris Pauli Friderici Burdlicki [...]* [užbrauktas įrašas]; *Brestensis Collegii S. I.* [įrašas]; *Z księgozbióru Henryka hr. Platera* [KA]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrišas: kartonas, marmurinis popierius, marmuruotos odos kamučiai ir nugarėlė su aukso spalvos linijiniais ir ornamentiniais išpaukais ir raudonoje juostelėje išpausta antraštė,

kn. kraštai dažyti žaliai. – Kartu įrišta: Scripta inter sereniss. principem archiducem Maximilianum, etc. etc. ordines regni Cracoviae congregatos, posteriora. – Cracoviae [Kraków]: ex officina Lazari, 1587. – [30] p.; 4° (18 cm). – Saugojimo šifras: L-16/48/1,2.

RADVANAS, Jonas (m. po 1592). Radivilias, sive De vita, et rebus praeclarissime gestis immortalis memoriae, ... Nicolai Radivili, Georgii filii, ducis in Dubinki ac Bierze, palatini Vilmensis etc. ac exercituum Magni Ducatus Lituaniae imperatoris fortissimi etc. libri quatuor / Ioannis Radvani Lit[uani]; iussu et auctoritate mag. d. Ioannis Abramovicz in Worniany, praesidis Derpatensis ... Addita est Oratio funebris generosi d. Andreae Volani, secretarii sacrae regiae magestatis et quorundam auctorum Epigrammata. – Vilnae, Metropoli Litvanorum: ex officina Ioannis Kartzani, 1592. – [168] p.: herbas, inic., vinj.; 4° (20 cm). – Proveniencija: *JESU dono Illumi Dñi Casimi: Sapie[hae] // Cancell[arii Magni Ducatus Lithuaniae]* [įrašas]; *Ex libris Henrici comitis de Broel-Plater* [EL]; *Ex libris Th. St. Wróblewski* [EL]. – Įrišas: kartonas, rudai dažytas pergamentas, raišteliai. – (Lietuvoje vienintelis egz.). – Saugojimo šifras: L-16/18.

SAKRAN, Jan (1444–1527). Elucidarius errorum ritus Ruthenici. [Cracoviae: typis Joannis Haller, post V 1501]. – XXXIIIJ, [IJ] lap.: iliustr.; 4° (21 cm). – Proveniencija: *Ex libris Henrici comitis de Broel-Plater* [EL]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrišas: kartonas, marmurinis popierius. – (Lietuvoje vienintelis egz.). – Saugojimo šifras: L-16/65.

SIMLER, Josias (1530–1576). Assertio orthodoxae doctrinae de duabus naturis Christi servatoris nostri, opposita blasphemii & sophismatibus Simonis Budnei nuper ab ipso in Lituania evulgatis / auctore Iosia Simlero sacrarum literarum in schola Tigurina professore. – Tiguri [Zürich]: excudebat Christophorus Froschoverus, 1585. – 60 lap.: inic., signetas; 8° (15 cm). – Proveniencija: *Ex libris Henrici comitis de Broel-Plater* [EL]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrišas: kartonas, marmurinis popierius, pergamento kamučiai ir nugarėlė su raudonoje juostelėje įspausta antrašte. – Saugojimo šifras: L-16/27.

WARSZEWICKI, Krzysztof (1543–1603). Vita, res gestae et obitus Stephani, regis Poloniae: oratione funebri exposita / a Christophoro Vvarsevicio. – Basileae: per Leonhardum Ostenium, 1588. – 20, [4] p.: inic., signetas, vinj.; 4° (19 cm). – Proveniencija: *Ex libris Henrici comitis de Broel-Plater* [EL]; *Ex libris Th. St. Wróblewski* [EL]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrišas: kartonas, marmurinis popierius, odos kamučiai ir nugarėlė su raudonoje juostelėje įspausta antrašte, raudono šilko juostelė. – Saugojimo šifras: L-16/46.

XVII a.

GÓRNICKI, Łukasz (1527–1603). Dworzanin Polski, Łukasza Górnickiego. – Teraz nowo przedrukowany ... – W Krakowie: w drukarni Andrzej Piotrkowczyka, 1639. – [6], 428 p.: inic., vinj.; 4° (20 cm). – Proveniencija: *Z ksiązek Karola Hrehorowicza*

[įrašas]; *Z księgozbióru Henryka hr. Platera* [KA]; *Ex libris Th. St. Wróblewski* [EL]. – Įrašas: kartonas, odos nugarėlė ir kampučiai. – Saugojimo šifras: L-17/212.

MLODZIANOVSKIS, Andrius (1627–1686). *Icones symbolicae vitae et mortis b. Iosaphat martyris, archiepiscopi Polocensis, expressae et perillustri domino, d. Georgio Stanislao Sapieha, palatinidae Polocensi, capitaneo Borisoviensi oblatae / ab Andrea Młodzianowski Societatis Iesu.* – Viln. [Vilnius]: typ. Acad. Soc. Iesu, 1675. [150] p.: iliustr., vinj.; 4° (18 cm). – Proveniencija: *Domus Professae [...]* [užbrauktas įrašas]; *Ex libris Henrici comitis de Broel-Plater* [EL]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrašas: kartonas, marmurinis popierius, baltos odos kampučiai ir nugarėlė su raudonoje juostoje įspausta antrašte. – Saugojimo šifras: L-17/114.

OSSOLINSKI, Jerzy (1595–1650). *Ill[ustrissi]mi et excell[entissi]mi domini, d. Georgii Ossolinii, ... thesaurarii curiae Regni Poloniae, ... Oratio, habita ab eodem ... d. Romae, in aula regia Vaticana, sexta Dece[m]b. M.DC.XXXIII, cum ... Vladislai Quarti, regis Polon. et Sveciae, electi magni Moschoru[m] ducis nomine, SS. D. N. Urbano VIII., pontif. max. obedientiam praestaret / a Dominico Roncallio, prothonotario apostolico, sacrae regiae maiestatis secretario, in lucem edita, atq[ue] ... Gaspari de Donoff, S. R. Imperii comiti, ... dicata.* – Romae: apud Franciscanum Caballum; deinde Crac[oviae]: in offic. Andreae Petricovii, 1633. – [20] p.: inic., vinj.; 4° (19 cm.). – Proveniencija: *Ex libris Henrici comitis de Broel-Plater* [EL]. – Įrašas: kartonas, marmurinis popierius, rudos odos nugarėlė ir kampučiai. – Saugojimo šifras: L-17/309/5.

RADVILA, Mikalojus Kristupas, Našlaitėlis (1549–1616). *Hierosolymitana peregrinatio illustrissimi domini Nicolai Christophori Radzivili, ducis in Olika & Nieswiesz ... IV. epistolis comprahensa: ex idiomate Polonico in Latinam linguam translata et nunc primum edita / Thoma Tretero custode Varmiensi interprete.* – Brunsbergae: apud Georgium Schönfels, 1601. – [12], 304 [!308], [10] p.: frontisp., inic., portr., vinj.; 2° (27 cm.). – Raiž. signetas: TM sc [i. e. Tomas Makovskis]. – Proveniencija: *Ex Lib[ris] Conventus Tverecensis Ord[inis] // Cab[onorum] Regularium BB MM de poenitentia* [įrašas]; *Z księgozbióru Henryka hr. Platera* [KA]; *Ex libris Th. St. Wróblewski* [EL]. – Įrašas: kartonas, juoda sintetinė poligrafinė medžiaga, rudos odos kampučiai ir nugarėlė su aukso spalvos linijiniais įspaudais ir antrašte. – Saugojimo šifras: L-17/2-31.

ROUSSEAU DE LA VALETTE, Michel (m. 1677). *Casimir, roy de Pologne.* – Suivant la copie imprimée. – A Paris: chez Claude Barbin, 1680. – 2 t.; 12° (13 cm.). – Proveniencija: *Ex bibl. univ. Viad. Vrat.* [KA]; *Z księgozbióru Henryka hr. Platera* [KA]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrašas: kartonas, margintas popierius, rudos odos kampučiai ir nugarėlė su oranžinėje juostelėje įspausta antrašte. – Kartu įrišti 2 t. – Saugojimo šifras: XVII/58/1,2.

SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz (1595–1640). Mathiae Casimiri Sarbievii Lyricorum libri IV, Epodon lib. unus alterq[ue] Epigrammatum. – Antverpiae: ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1634. – 236, [3] p.: inic., frontisp.; 24° (10,5 cm). – Proveniencija: *Z księgozbióru Henryka hr. Platera* [KA]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrašas: kartonas, žalsva drobė, ant nugarėlės raudona juostelė su išpausta antrašte. – Saugojimo šifras: L-17/289.

SMIGLECKIS, Martynas (apie 1562/64–1618). O lichwie y o wyderkach, czynszach, spólnych zarobkach, naymach, arendach y o samokupstwie krotka nauka / pisana przez x. Marcina Smigleckiego Societatis Iesu, s. theologiae doktora. – Y poszosty raz do druku przeżyżzana y rozszerzona. – W Krakowie: w drukarni Andrzeja Piotrkowczyka, 1621. – [6], 132, [6] p.: inic., vinj.; 4° (18 cm). – Proveniencija: *Z księgozbióru Henryka hr. Platera* [KA]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrašas: kartonas, sintetinė poligrafinė medžiaga. – Saugojimo šifras: XVII/388.

STAROWOLSKI, Szymon (1588–1656). Magni antistitis Iacobi Zadicii elogium et vita / a Simone Starovolscio conscripta. – Cracoviae: in officina typographica Francisci Caesarii, 1644. – [12], 76 p.: herbas, inic., vinj.; 4° (18 cm). – Proveniencija: *Z księgozbióru Henryka hr. Platera* [KA]; *Ex libris Th. St. Wróblewski* [EL]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrašas: kartonas, juodos drobės nugarėlė. – Saugojimo šifras: L-17/274/24.

STAROWOLSKI, Szymon (1588–1656). Simonis Starovolscii Declamatio contra obtrectatores Poloniae. – Cracoviae: in officina typ. Matthiae Andreoviensis, 1631. – [78] p.: inic., vinj.; 4° (18 cm). – Proveniencija: *Z księgozbióru Henryka hr. Platera* [KA]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Įrašas: pergamentas su išpaustu Platerių herbu [SEL]. – Saugojimo šifras: XVII/351.

XVIII a.

RZEWUSKI, Seweryn (1742–1811). Seweryna Rzewuskiego, hetmana polnego koronnego, O sukcessyi tronu w Polsce rzecz krótka. – W Amsterdamie: [s. n.], 1789. – 45 p.: vinj.; 8° (16 cm). – Proveniencija: *Z duplikatów biblioteki XX Czartoryskich* [KA]; *Z księgozbióru Henryka hr. Platera* [KA]; *Biblioteka im. Wróblewskich w Wilnie* [KA]. – Įrašas: kartonas, odos nugarėlė. – Saugojimo šifras: L-18/1415.

SCHMID, Friedrich August von (1734–1807). Abrégé chronologique de l'histoire de Pologne. – A Varsovie et Dresde: chez Michel Gröll, 1763. – [24], 352 p.: inic., vinj.; 8° (18 cm). – Proveniencija: *A. Plater* [įrašas]; *Ex libr. biblioth. Ad. Br. Plater* [KA]; *Biblioteka Wróblewskich* [lipdė]. – Saugojimo šifras: L-18/1476.

THE WROBLEWSKI LIBRARY HISTORY:

CASE OF THE PURCHASE OF THE PLATER'S
PUSTYNIA ESTATE BOOK COLLECTION*Daiva Narbutienė*

Summary

The founder of the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences, Tadeusz Stanisław Wróblewski (1858–1925), began to enrich the library of his parents, which he inherited in 1891, through his acquisitions of books, manuscripts, periodicals, collections of iconographic documents, and other valuables. One of such book collections, offered to him for sale in 1907, was from the Pustynia Estate located near the town of Kraslava, then part of the Vitebsk Province (Kraslava now is a municipality center in the Republic of Latvia, situated not far from Daugavpils and near the border with the Russian Federation). This collection belonged to Count Henryk de Broel-Plater (1868–after 1926). Having studied its catalogue, Wroblewski purchased from the count his entire collection (over 6000 volumes) on October 30, 1907, for 2.5 thousand roubles. However, Plater had hid several hundred of his most valuable books, which he later offered to Hieronym Wilder's antique bookshop in Warsaw. Wroblewski had to exercise a considerable effort to reclaim the books he rightly owned. Based both on archival materials kept in the Wroblewski Library of LAS and on evidence collected about publications carrying the Pustynia Estate provenance mark (350 copies have been identified so far), the article discusses the circumstances of the purchase of Plater's book collection and overviews its content and development.

The Pustynia estate library was rather universal by its content and contained extremely valuable editions. Wroblewski purchased from the count, among other rarities, Joannes Radvanus's *Radivilias* (Vilnae, Metropoli Litvanorum: ex officina Ioannis Kartzani, 1592), a Latin biography by the Lutheran pastor Paul Oderborn *Ioannis Basilidis magni Moscoviae ducis vita* (Witebergae: excudebat haeredes Ioannis Cratonis, 1585), and a treatise on the differences between the Catholic and the Orthodox faiths by the Kraków canon Jan Sakran, *Elucidarius errorum ritus Ruthenici* (Cracoviae: typis Joannis Haller, post V 1501). There are no more copies of these and several other Plater's books in Lithuania.

KEYWORDS: private libraries, Tadeusz Stanisław Wróblewski, Henryk de Broel-Plater, Pustynia Estate, book heritage, the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences.

Įteikta 2019 m. balandžio 16 d.

Priimta 2019 m. gegužės 3 d.